

MANJINSKI FORUM

Rujan 2010.

Broj 39/Godina VII

Intervju s prof. dr. Sinišom Tatalovićem voditeljem prvog empirijskog istraživanja o funkcioniranju vijeća i predstavnika nacionalnih manjina

TREBA NAĆI BOLJA RJEŠENJA ZA ZADOVOLJVANJE VITALNIH MANJINSKIH POTREBA

Rezultati prvog empirijskog istraživanja o funkcioniranju vijeća i predstavnika nacionalnih manjina pokazuju da za ostvarivanje nekih prava koja su bila namijenjena vijećima i predstavnicima, manjine ne pokazuju veliki interes odnosno interes kakav se pretpostavlja (a koja mogu možda ostvariti i kroz neke druge, da tako kažemo, regularne političke kanale i mehanizme). Sa druge strane, neka druga prava za koja bi nacionalne manjine imale interes i koja se pokazuju vrlo važnim za dugoročnije očuvanje njihovog nacionalnog identiteta i neka druga vitalna pitanja - ne ostvaruju se ili se ne ostvaruju u dovoljnoj i poželjnoj mjeri. O tim problemima bi trebalo razmišljati i ponuditi neka nova, bolja rješenja.

U ožujku i travnju 2010. godine Centar za međunarodne i sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu proveo je orijentacijsko-dijagnostičko istraživanje kojem je cilj bio ispitati funkcioniranje vijeća i predstavnika nacionalnih manjina. To je bilo prvo istraživanje o funkcioniranju manjinske samouprave od kada su Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina iz 2002. ove institucije utemeljene te u 2003. i 2004. godine po prvi put i izabrane. Sljedeće godine trebali bi se održati treći po redu izbori za vijeća i predstavnike nacionalnih manjina pa su time i rezultati ovog istraživanja značajniji. Tim povodom razgovarali smo s voditeljem ovog istraživanja profesorom Sinišom Tatalovićem.

• Što vas je motiviralo na pokretanje ovog istraživanja?

Prije svega činjenica da do sada nisu provedena empirijska istraživanja koja bi se bavila tematikom manjinskih prava, posebno funkcioniranjem vijeća i predstavnika nacionalnih manjina te da bi bilo značajno prikupiti neka osnovna, empirijski utemeljena saznanja o ovim pitanjima, posebno naravno o sadržajima i efikasnosti rada manjinske samouprave kao jedne od temeljnih institucija manjinske politike u Hrvatskoj. U tu je svrhu postavljen takav obuhvat pitanja koji se bavi gotovo svim aspektima ustroja, organizacije

i funkcioniranja predstavništva nacionalnih manjina na razini lokalne i područne/regionalne samouprave te ostvarivanja manjinskih prava definiranim Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina. Značajan doprinos ovog istraživanja je i u tome što je njime paralelno obuhvaćeno i djelovanje predstavnika lokalnih i regionalnih vlasti kada su u pitanju nacionalne manjine. Smatramo da istraživanje ima snažnu dijagnostičku komponentu i svrhu te da može biti značajna referentna točka u analizi položaja nacionalnih manjina i osmišljavanju politike koja će doprinijeti njegovom poboljšanju.

• Koje su osnovne polazne točke ovog istraživanja?

Istraživanje polazi od hipoteze da vijeća i predstavnici nacionalnih manjina još uvijek u potpunosti ne ostvaruju prava propisana Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina, posebno u odnosu na postojanje materijalnih i financijskih pretpostavki za rad, zatim u sudjelovanju u procesima odlučivanja te ostvarivanju utjecaja na lo-

(Nastavak na stranicama 2 i 3)

Predsjednik Josipović otvorio manifestaciju tradicijske kulture nacionalnih manjina "Lipovljanske susrete"

MANJINE ĆE HRVATSKU ZVIJEZDU U EU UČINITI JOŠ SJAJNIJOM

Lipovljani - Predsjednik Republike Ivo Josipović otvorio je 27. kolovoza u Lipovljanima obnovljenu manifestaciju tradicijske kulture nacionalnih manjina "Lipovljanske susrete 2010.". Tom je prigodom istaknuo važnost očuvanja nacionalnog i kulturnog identiteta uoči ulaska Hrvatske u EU.

"Upravo ova manifestacija svjedoči da imamo što pokazati te da će hrvatska zvijezda u Europskoj uniji biti vrlo bogata i raznolika. Hrvatska je zemlja tolerancije, mi smo svoje lekcije iz povijesti, nadam se, naučili", poručio je Josipović. Nakon obilaska štandova s rukotvorinama i gastronomskom ponudom nacionalnih manjina, Josipović je izjavio da mu se od svega najviše sviđaju ljudi koji su odaslali krasnu poruku mira i prijateljstva.

Na "Lipovljanskim susretima", manifestaciji stvaralaštva i suživota nacionalnih manjina u Hrvatskoj, sudjelovalo je 14 kulturno-umjetničkih društava. Smotru je organizirala Općina Lipovljani pod visokim pokroviteljstvom predsjednika Republike. "Lipovljanski sureti" prvi su put održani 1976. godine, a obnovljeni su nakon 20 godina. Na inicijativu općine i županije te uz pomoć Ministarstva turizma oživljena je velika manifestacija kulture, jezika i stvaralaštva nacionalnih manjina u Hrvatskoj.

Predsjednik Josipović sa sudionicima "Lipovljanskih susreta"

TREBA NAĆI BOLJA RJEŠENJA ZA ZADOVOLJVANJE VITALNIH MANJINSKIH POTREBA

Sinša Tatalović

(Nastavak sa stranice 1)

kalne medije i ostvarivanju prava na službenu uporabu jezika i pisma.

Cilj istraživanja bio je uvid u funkcioniranje vijeća i predstavnika nacionalnih manjina na razini općina, gradova i županija te dijagnosticiranje razloga njihove eventualne neučinkovitosti u ostvarivanju prava zajamčenih zakonima.

DOPRINOS POBOLJŠANJU MANJINSKIH PRAVA

• **Kakav je bio obuhvat istraženih institucija, koliko je uzorak reprezentativan?**

Istraživanje je realizirano preko dva anketna upitnika od kojih je jedan bio namijenjen vijećima i predstavnicima nacionalnih manjina, a drugi čelnicima izvršne vlasti u lokalnim i regionalnim samoupravama u kojima djeluju vijeća i predstavnici. Ispitivanjem kompletnih varijabli pokušao se utvrditi stupanj njihove povezanosti, to jest, u kojoj se mjeri percepcija vijeća i predstavnika te čelnika lokalnih i regionalnih samouprava poklapa ili odudara kod različitih aspekata funkcioniranja vijeća i predstavnika nacionalnih manjina.

Anketni upitnik koji se odnosi na vijeća i predstavnike nacionalnih manjina u obzir je uzeo sva vijeća i predstavnike upisane u registar vijeća i popis predstavnika nacionalnih manjina koji se vodio u Odjelu za opću upravu Središnjeg državnog ureda za upravu, a danas Ministarstvu uprave. Registar sadrži 235 vijeća, a popis 145 predstavnika., dakle ukupno 380 jedinica. Uzorak anketnog upitnika koji se odnosi na vijeća i predstavnike nacionalnih manjina bio je prigodni ili raspoloživi. To znači da su osnovni skup činila vijeća i predstavnici koji posjeduju e-mail adresu i koji su bili voljni ispuniti anketni upitnik. Istraživanju se odazvalo ukupno 94 vijeća i predstavnika što je 24.74% od ukupnog broja.

Kod drugog anketnog upitnika istraživanu populaciju činile su sve jedinice lokalne (gradovi i općine) i područne/regionalne (županije)

samouprave u kojima djeluju vijeća i predstavnici nacionalnih manjina. S obzirom na gore spomenuti registar vijeća i popis predstavnika nacionalnih manjina, može se utvrditi kako vijeća i predstavnici djeluju u 180 jedinica samouprave. Anketni upitnik ispunilo je 43 jedinice samouprave, što znači da uzorak čini 23.3% od ukupnog broja jedinica samouprave u kojima djeluju vijeća i predstavnici nacionalnih manjina.

• **Što generalno pokazuju rezultati istraživanja? Kako predstavnici manjinske samouprave sudjeluju u radu lokalnih i regionalnih tijela?**

Redovitost sudjelovanja najviša je kod vijeća i predstavnika u općinama. Vijeća i predstavnici u gradovima u najvećem postotku do sada nisu sudjelovali ili su sudjelovali samo u ceremonijalnim prilikama. Vijeća i predstavnici na županijskoj razini u najvišem postotku sudjeluju na sjednicama samo kad se radi o pitanjima koja se odnose na prava nacionalnih manjina. Rezultati također pokazuju da se kod predstavnika samouprava može potvrditi teza kako vijeća i predstavnici aktivnije sudjeluju u radu predstavničkih tijela u ruralnim nego urbanim sredinama.

RURALNE SREDINE AKTIVNIJE

• **Kakve su pretpostavke za rad vijeća? Primaju li materijale, tko ima obavlja stručne poslove, imaju li prostor, financijsku potporu itd?**

Oko 70 posto vijeća i predstavnika nacionalnih manjina redovito prime sve materijale za sjednice predstavničkih tijela lokalne i regionalne samouprave ili bar one koji se odnose na pitanja nacionalnih manjina. To s velikim stupnjem podudarnosti potvrđuju i predstavnici manjinske samouprave i predstavnici lokalnih odnosno regionalnih izvršnih vlasti.

No, preciznija analiza pokazuje da su gradovi u pitanju dostave materijala najredovitiji; trećina ih uopće ne dostavlja materijale ili to rade povremeno, a ako tome pribrojimo dostavu materijala u slučaju kada to vijeća i predstavnici sami zatraže, može se reći da gotovo polovica gradova ne informira vijeća i predstavnika nacionalnih manjina koji djeluju na njihovom području. Vrlo visoki postotak (46%) vijeća i predstavnika nacionalnih manjina sami obavljaju poslove vezane za svoje nadležnosti, dok u 39% slučajeva članovi vijeća i predstavnici djeluju uz potporu stručnih službi jedinica samouprave. To ukazuje na postojanje stručnih pretpostavki za uspješan rad vijeća i predstavnika nacionalnih manjina. Predstavnici djeluju ili isključivo sami ili uz potporu stručnih službi jedinica samouprave. Neka vijeća sama financiraju stručne suradnike te djeluju na neki drugi način. No i jedni i drugi u svom radu rijetko angažiraju volontere.

• **Što je s prostorom?**

Vijeća i predstavnici, kako sami tvrde, u 75% slučajeva imaju osiguran adekvatan prostor za rad ili koriste prostor udruga nacionalnih manjina. Jedinice samouprave u

nešto većem postotku tvrde kako osiguravaju prostor za rad vijeća i predstavnika, no brojke ne odudaraju značajno. Može se uočiti kako predstavnici u manjoj mjeri imaju osiguran prostor za rad nego vijeća. Općine su u većoj mjeri riješile pitanje prostora, nego što su to učinili gradovi, a pogotovo županije. Vijeća i predstavnici koji djeluju na županijskoj razini u najvećoj mjeri koriste prostor nevladinih udruga nacionalnih manjina.

• **Provodi li se edukacija članova manjinske samouprave?**

Gotovo 60% vijeća i predstavnika nacionalnih manjina odgovorilo je da se povremeno ili na njihov zahtjev provodi edukacija i osposobljavanje za njihov rad. No, redovito se to čini tek u 5.3% slučajeva, dok se edukacija uopće ne provodi u gotovo 30% slučajeva.

REDOVITI FINACIJSKI IZVJEŠTAJI

• **Kakva je situacija s financiranjem vijeća što je važan preduvjet za njihov uspješni rad?**

Najučestaliji iznos odobren za rad vijeća i predstavnika je iznos do 10 000 kuna i to za vijeća i predstavnike u općinama. Vijeća u gradu najčešće dobivaju od 50 000 - 100 000 kuna, dok iznos veći od 100 000 kuna dobivaju neka vijeća u gradu te vijeća i predstavnici u županiji. I prema iskazu općina, gradova i županija može se uvidjeti kako vijeća i predstavnici u općinama uglavnom primaju iznos koji je manji od 10 000 kuna, dok su gradovi i županije pretežno skloni izdvajati iznose koji su veći i od 100 000 kuna. Kad je u pitanju isplata naknada vijećima i predstavnicima nacionalnih manjina, postoji visok stupanj povezanosti odgovora između vijeća i predstavnika te izvršne vlasti. U otprilike četvrtini slučajeva vijeća i predstavnici rade volonterski, bez naknade, dok se u ostalim slučajevima naknade isplaćuju mjesečno ili za određena razdoblja.

Uvidom u isplaćivanje naknada po vijećima i predstavnicima u jedinicama samouprave dolazimo do zaključka kako isplaćivanje naknada u najvećoj mjeri prakticiraju županije, nešto manje gradovi, a najmanje općine. Plaćanje na temelju obavljenih poslova uobičajilo se kod vijeća, dok kod predstavnika ono nije zastupljeno, osim malim dijelom kod predstavnika u županiji. Dakle, financijski bolje prolaze članovi vijeća nego predstavnici, izuzev predstavnika u županijama koje su to pitanje uredile. Da je tomu tako, pokazuje i podaci da oko 55% općina isplaćuje članove vijeća i predstavnike nacionalnih manjina i to na različite načine. To čini i gotovo 70% gradova, dok sve županije iz anketnog upitnika isplaćuju naknade članovima vijeća i predstavnicima nacionalnih manjina koji djeluju na njihovom području. U ovom kontekstu značajno je istaći i činjenicu da oko 85 posto vijeća i predstavnika, redovito odnosno najmanje jednom godišnje (a skoro trećina i češće) podnosi izvještaje i o svom radu i o utrošku financijskih sredstava.

Uvidom u podnošenje financijskih izvještaja dolazimo do zaključka kako su najredovitiji vijeća i predstavnici u županijama. Vijeća su po pitanju financijskog izvještaja transparentnija od predstavnika. Izvještaji se najrijeđe podnose u općinama.

• **Što su rezultati istraživanja pokazali kada je u pitanju aktivnost institucija manjinske samouprave? U kojoj mjeri vijeća odnosno predstavnici nacionalnih manjina u predstavničkim tijelima lokalnih i regionalnih vlasti predlažu mjere za unapređenje položaja nacionalnih manjina?**

Kada je u pitanju predlaganje mjera za poboljšanje položaja nacionalnih manjina trećina vijeća i predstavnici prema vlastitom očitovanju do sada u aktualnom mandatu nije predložila niti jednu mjeru. U tom smislu očitovanje predstavnika izvršne vlasti još je nepovoljnije jer čak 57% tvrdi kako vijeća i predstavnici u tekućem mandatu nisu predložili niti jednu mjeru. Više od polovice vijeća to je učinilo od 1-5 puta, što potvrđuje i 37% predstavnika izvršne vlasti. Samo oko 5% vijeća i predstavnika aktivno predlaže mjere što znači da su to u aktualnom mandatu činili više od 15 puta.

NEAKTIVNOST U PREDLAGANJU MJERA

• **Kako je s isticanjem kandidata za dužnosti u tijelima lokalne samouprave na što vijeća i predstavnici također imaju pravo?**

I u ovom se slučaju, s obzirom na odgovore koje su dali, može pratiti polarizacija vijeća i predstavnika na vrlo mali postotak aktivnih (koji vrlo često ili uvijek ističu kandidate za dužnosti u tijelima jedinice samouprave) kojih je 9%, zatim oko 18% onih koji to čine povremeno i onda veliku većinu onih koji u aktualnom mandatu uopće nisu isticali kandidate a kojih je skoro tri četvrtine ili 73%. Prema iskazu jedinica samouprave, niti jedno vijeće ili predstavnik nije predlagao svoje kandidate više od 5 puta, dok ih je više od polovice u tom smislu neaktivno.

• **Jesu li tijela jedinice samouprave svojim općim aktima uredila način, rokove i postupak ostvarivanja prava vijeća nacionalnih manjina sukladno članku 31. točka 2. Ustavnog zakona?**

Kod pitanje jesu li tijela jedinice lokalne i regionalne samouprave svojim općim aktima uredile ostvarivanje prava nacionalnim manjina percepcija vijeća i predstavnika nacionalnih manjina razlikuje se od percepcije izvršne vlasti. Dok apsolutno pozitivnu ocjenu "da u potpunosti" daje čak 76% predstavnika lokalnih i regionalnih vlasti takvu ocjenu daje tek 52% predstavnika manjinske samouprave. Dakle iz pozicije vijeće i predstavnika po tom pitanju još ima mjesta za napredak.

LOKALNE VLASTI MORAJU JOŠ PUNO TOGA NAPRAVITI

• **Konkretno, kako se npr. realizira provođenje ravnopravne uporabe jezika i pisma nacionalnih manjina tamo gdje za to postoje zakonske pretpostavke?**

Kod ovog se pitanja može utvrditi poklapanje iskaza vijeća i predstavnika s iskazima predstavnika lokalnih vlasti kada je riječ o po-

tpunoj provedbi ravnopravne uporabe jezika i pisma nacionalnih manjina u praksi. Takav potpuno pozitivan stav ima oko 16% predstavnika manjinske samouprave i 15% predstavnika lokalnih vlasti. No negativni odgovor o provođenju dalo je 60% predstavnika općina, gradova i županija, u odnosu na 45% vijeća i predstavnika nacionalnih manjina.

Zanimljivi su i podaci o provođenju ravnopravne službene uporabe jezika i pisma kod najbrojnije nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj, srpske, odvija nešto lošije u odnosu na prosjek svih manjina zajedno. Srpski jezik i ćirilica ravnopravno se koristi u 10% slučajeva, u odnosu na prosjek svih manjina zajedno koji iznosi 16%. U ovom kontekstu zanimljiv je i podatak kako 11% vijeća i predstavnika tvrdi kako nema pravo na uporabu znamenja i simbola svoje nacionalne manjine dok za predstavnike lokalnih vlasti taj problem i ne postoji ili je zanemariv.

• **Jedna od važnih pitanja u nadležnosti vijeća i predstavnika jeste i davanje mišljenja i prijedloge na programe radijskih i TV postaja namijenjenih nacionalnim manjinama. Što je u tom pogledu pokazalo istraživanje?**

Kod davanja mišljenja i prijedloga na programe radijskim i TV postaja u dijelu koji se odnosi na nacionalne manjine, gotovo polovica vijeća i predstavnika to ne čini. Redovito to čini tek svako deseto vijeće/predstavnik. I kod ovog pitanja postoji dosta visok stupanj poklapanja iskaza vijeća i predstavnika i jedinica lokalne i regionalne samouprave. U predlaganju programa radijskih i TV emisija koje se odnose na nacionalne manjine najneretnija su vijeća i predstavnici u općinama. Četvrtina njih povremeno daje prijedloge, a u ostalim slučajevima to rade na poticaj tijela samouprave ili samih radijskih/TV kuća. U više od polovice općina do sada nisu davali mišljenja i prijedloge.

• **Kako bi saželi osnovne ocjene i zaključke ovog istraživanja?**

U vremenu od donošenja Ustavnog zakona postignut je napredak u financiranju vijeća i predstavnika nacionalnih manjina, u organiziranosti i osposobljenosti, a u nekim jedinicama lokalne/regionalne samouprave poboljšala se suradnja i komunikacija s tijelima lokalne/regionalne samouprave. Međutim, kako bi se ispunili cilj i svrha koje je vijećima i predstavnicima nacionalnih manjina namijenio zakonodavac, potrebno je poduzeti još neke korake. Prije svega, trebalo bi otkloniti sve pravne praznine i nedovoljno dobra rješenja iz Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, a i međusobnu neusklađenost tog zakona s izbornim zakonodavstvom.

PROMJENITI NAČIN IZBORA VIJEĆA I PREDSTAVNIKA

• **Što je istraživanje pokazalo za neke moguće buduće promjene Ustavnog zakona?**

Mislim da je važno istaći kako je ovo naše istraživanje pružilo određene indikacije koje upućuju na zaključak da se zaštita prava nacionalnih manjina u Hrvatskoj u segmentu koja se ostvaruju putem vijeća i predstavnika nacionalnih manjina jednim dijelom nije te-

meljilo na stvarnom stanju odnosno stvarnim potrebama i interesima nacionalnih manjina nego je bilo više projektirano za nekakvu razinu prava koja je Hrvatskoj u tom trenutku trebala otvoriti neke europske perspektive. Naime, iz rezultata ovog istraživanja proizlazi da za ostvarivanje nekih prava koja su bila namijenjena vijećima i predstavnicima, manjine ne pokazuju veliki interes odnosno interes kakav se pretpostavljao (a koja mogu možda ostvariti i kroz neke druge, da tako kažemo, regularne političke kanale i mehanizme), dok se sa druge strane, neka druga prava za koja bi nacionalne manjine imale interes i koja se pokazuju vrlo važnim za dugoročnije očuvanje njihovog nacionalnog identiteta i neka druga vitalna pitanja - ne ostvaruju ili se ne ostvaruju u dovoljnoj i poželjnoj mjeri. O tim problemima bi trebalo razmišljati i ponuditi neka nova, bolja rješenja.

• **Najnovije promjene Ustavnog zakona donijele su novi status koordinacijama nacionalnih manjina. Koliko je ta promjena značajna?**

Naše je istraživanje također pokazalo da među manjinskim vijećima ne postoji dovoljna koordinacija, pa tek nešto više od polovine vijeća funkcionira u koordinacijama, bilo onima iste nacionalne manjine u više jedinica lokalne i regionalne samouprave, ili onima koje obuhvaćaju vijeća više manjina u istoj jedinici lokalne samouprave. Sustavni rad na promicanju sposobnosti izgradnje mreža i poticanju organiziranja koordinacija stoga se danas čini jednim od najvažnijih zadataka razvoja manjinske politike u našem društvu. Najnovije promjene Ustavnog zakona kojim su stvorene pretpostavke za formiranje manjinskih samouprava na nacionalnoj razini važan je ali ne i jedini korak u tom pravcu.

Da bi cijeli sustav manjinske samouprave u lokalnim i regionalnim zajednicama počeo bolje funkcionirati, trebalo bi promijeniti sustav izbora njegovih članova. Institucionalno, zamišljeno je rješenje dobro jer se kao ovlašteni predlagачi za članove vijeća definiraju prije svega manjinske nevladine (i kulturne, i političke) organizacije. U stvarnosti, međutim, manjinska vijeća tek djelomice surađuju s manjinskim kulturnim i političkim organizacijama u lokalnoj zajednici.

• **O čemu bi u tom pogledu bilo značajno razmisliti / predložiti za sljedeće manjinske izbore koji bi se trebali održati na proljeće sljedeće godine?**

Promjenu načina izbora članova vijeća, u kojem bi birači dobili više šanse utjecati na to tko će ih u vijeću zastupati čime bi porastao i interes za tu instituciju, a usklađivanjem termina izbora s izborima za lokalnu samoupravu, povećao bi se i postotak odaziva na izbore. Budući da u Hrvatskoj postoji inicijativa za formiranje jedinstvenoga izbornog zakona, kojim bi se regulirao i izbor članova predstavničkih tijela lokalne i regionalne samouprave, i saborskih zastupnika, bilo bi potrebno inicijativu za reguliranje načina izbora članova vijeća nacionalnih manjina "pridružiti" inicijativi o jedinstvenom izbornom zakonu i na taj način cjelovito regulirati način formiranja lokalne i manjinske samouprave.

CIVILNI PRINCIP TREBA NADJAČATI STRANAČKI

Piše: **Davor Gjenero**

Promjene hrvatskoga Ustava, izglasane 16. lipnja ove godine, a objavljene u Narodnim novinama 18. lipnja, zapravo ni na koji način ne utječu na ostvarivanje prava nacionalnih manjina u Hrvatskoj. Na pitanje zaštite manjinskih prava odnosi se samo jedna ustavna promjena, ona kojom je slovenska manjinska zajednica "vraćena", a bošnjačka "uvedena" u preambulu Ustava. U ustavnoj preambuli dosada su bile nabrojene "autohtone" nacionalne manjine: "Srbi, Česi, Slovaci, Talijani, Mađari, Židovi, Nijemci, Austrijanci, Ukrajinci, te Rusini," a sadašnji tekst preambule dodaje da je Hrvatska država i "Bošnjaka, Slovenaca, Crnogoraca, Makedonaca, Rusa, Bugara, Poljaka, Roma, Rumunja, Turaka, Vlaha, Albanaca i drugih", ali su izostavljene riječi "autohtone manjine".

Radi se, naime, o prilagođavanju ustavne preambule sustavu provođenja manjinske zaštite kakav je uspostavljen nakon usvajanja Ustavnoga zakona o pravima nacionalnih manjina 13. prosinca 2002. godine. Tim Ustavnim zakonom Hrvatska, naime, nije usvojila sustav manjinske zaštite kakav prevladava u europskim zemljama, a kojime se ostvarivanje posebnih manjinskih prava sužava samo na "autohtone" manjine, nego su prava priznata svim manjinskim zajednicama koje odgovaraju definiciji nacionalne manjine što ga daje članak 5. Ustavnog zakona: "Nacionalna manjina, u smislu ovoga Ustavnog zakona, skupina je hrvatskih državljana čiji su pripadnici tradicionalno nastanjeni na teritoriju Republike Hrvatske, a njeni članovi imaju etnička, jezična, kulturna i/ili vjerska obilježja različita od drugih građana i vodi ih želja za očuvanjem tih obilježja".

MANJINE U PREAMBULI USTAVA

Promjena preambule posljedica je političkog zahtjeva parlamentarnog zastupnika bošnjačke nacionalne manjine, a uvođenje bošnjačke manjine u ustavni tekst vjerojatno i ima najveću važnost kad je riječ o manjinskoj politici. Eksplicitnim spominjanjem Bošnjaka kao manjine u Republici Hrvatskoj uspostavlja se svojevrsno političko priznanje bošnjačke manjine, ali i bošnjačke nacije općenito. Naime, u prvotnoj verziji ustavne preambule, onaj iz 1990. godine, kao manjina u Hrvatskoj bili su spomenuti Muslimani, što je bilo nacionalno ime kojim su se u to vrijeme koristili pripadnici bošnjačke nacionalne zajednice. Uvođenje Bošnjaka kao "priznate" nacionalne manjine trebalo bi olakšati realizaciju manjinskih prava Bošnjaka, koja je do neke mjere ograničena i činjenicom da su se neki od

Najviše će sporova biti vezano uz koncept da krovna udruga nacionalne manjine obavlja funkciju koordinacije vijeća nacionalnih manjina, dakle, mimo kriterija broja okupljenih vijeća, pod uvjetom da postoji bilateralni ugovor Hrvatske i zemlje matičnog naroda neke manjine, kojim se uspostavlja takva krovna udruga. U takvim slučajevima obično su u pozadini politički sukobi među nevladinim organizacijama takve manjine, koji se prelamaju i na sukobe među manjinskim samoupravama. Postoji opasnost da se u takav "politički pluralizam" ovakvom odredbom izvanjski politički arbitri- ra, što će sukobe samo zaoštriti, a onemogućit će stvarnu koordinaciju i suradnju manjinskih samouprava.

pripadnika bošnjačke manjine u popisu stanovništva 2001. godine još uvijek deklarirali kao Muslimani. Činjenica da se Muslimani u novoj ustavnoj preambuli ne spominju kao manjina prisutna u Hrvatskoj ne može sama po sebi biti dostatan razlog da se svi Muslimani u popisu stanovništva i biračkim popisima administrativno preregistriraju u Bošnjake (naime, kao Muslimani deklarirali su se i neki pripadnici romske i albanske manjinske zajednice, a i pripadnici nekih drugih manjih nacionalnih skupina, a nacionalno izjašnjavanje mora biti izraz političke volje svakog pojedinca), ali omogućuje da se nađe kompromisno rješenje, kojim bi se zadovoljila demokratska procedura, zakonski postupak, a istovremeno svim pripadnicima bošnjačke zajednice osiguralo pravo na ostvarivanje manjinske zaštite.

KLJUČ JE U POPISIMA BIRAČA

Zakon o popisima birača definira da "Ako evidencije na kojima se temelji upis u popis birača ne sadrže podatke o nacionalnoj pripadnosti, taj se podatak upisuje na temelju izjave birača pred nadležnim tijelom, sukladno članku 13. ovoga Zakona." Člankom 13. Zakona se, pak, određuje da građani imaju pravo na uvid u popis birača tijekom cijele godine, i da mogu zatražiti ispravak podataka o sebi u tom popisu. Zahtjev za ispravak građanin može podnijeti pisanim putem, ali i usmeno, a nadležno će tijelo, ako provjerom ustanovi da je zahtjev utemeljen, provesti ispravak. Na ovaj je način otvorena niša "ispravka" podatka o nacionalnoj pripadnosti u biračkim popisima. Organu javne uprave moglo bi se, na osnovi promjene ustavne preambule, naložiti da sve birače koji su se deklarirali kao Muslimani pozove da se izjasne ustraju li na toj nacionalnoj odrednici ili žele da ih se ubuduće registrira kao Bošnjake. Na taj se način ne bi zadiralo u dobrovoljnost izjašnjavanja o nacionalnoj pripadnosti, koja bi "automatskom preregistracijom" bila dovedena u pitanje.

Istovremeno s promjenama Ustava, provedena je i reforma Ustavnoga zakona o pravima nacionalnih manjina. Promjene Ustavnoga zakona nisu opsežne i svode se na promjene u aktivnom biračkom pravu

prilikom izbora parlamentarnih zastupnika i promjene u sustavu manjinske samouprave.

Kad je riječ o promjenama vezanima uz aktivno biračko pravo, ustavotvorac je zadržao podjelu kakva je i dosad postojala u Ustavom zakonu, u njegovu članku 19., i to na manjine kojih u biračkom tijelu ima manje od 1,5%, i na (što doduše Ustavotvorac ne kaže eksplicitno) srpsku manjinsku zajednicu, koja je u biračkom tijelu zastupljena s više od 1,5%. Dosad je ova podjela bila važna za ostvarivanje pasivnoga biračkog prava, jer je garantirala pravo na zastupljenost manjinama s manje od 1,5% birača, a srpskoj je zajednici jamčila veći broj (3) zastupnika, odnosno donekle razmjernu zastupljenost u parlamentu. Sada se razlikovanje ovih dviju skupina širi i na ostvarivanje aktivnoga biračkog prava. Naime, "male manjine" dobivaju dvostruko pravo glasa, a srpska manjinska zajednica dobiva jednako pravo glasa s ostalim državljanima, koji ne pripadaju manjinskoj zajednici, s time da su srpskoj zajednici, bez obzira na raspodjelu glasova, zajamčena tri parlamentarna mandata.

Način distribucije tih triju parlamentarnih mandata nije definiran Ustavnim zakonom, i tek ga treba odrediti u Zakonu o izboru zastupnika u Hrvatski sabor. Kad pobliže objašnjava način distribucije tih mandata ustavotvorac govori tek o "stranačkim listama te manjine ili listama koje predlažu birači te manjine", međutim, poznato je da koalicijski partner sadašnje vladajuće koalicije traži da se izbornim zakonom odredi da onaj manjinskoj političkoj stranci koja osvoji najviše glasova na izborima pripadnu sva tri mandata koja se dijele po posebnim pravilima, a da pritom, ako u izbornim jedinicama stranka "prijeđe izborni prag" i stekne pravo na neki "redoviti mandat", ona ostvaruje i to pravo. Izborni zakon prema hrvatskom se Ustavu donosi apsolutnom većinom svih zastupnika, a ne dvotrećinskom većinom. Dakle, za njegovo donošenje vjerojatno neće biti potreban širi konsenzus, kao što je bilo u slučaju usvajanja ustavnih promjena, nego je za zakonsku promjenu dostatna suglasnost unutar koalicije. Stoga valja očekivati

da će u tom slučaju biti ostvarena očekivanja SDSS-a, kao koalicijskog partnera.

NOVI IZBORNI ZAKON POVEĆAVA VAŽNOST MANJINSKIH ZASTUPNIKA

Promjene izbornog zakona vjerojatno će, ipak, biti obuhvatnije nego što se to sada čini. S jedne se strane može očekivati smanjivanje broja zastupnika koji će se birati u Sabor. Sa sadašnjih 157, što je vrlo blizu ustavnoga maksimuma dopuštenog broja zastupnika (160), zakonodavac će taj broj vjerojatno smanjiti na oko 120-130. Pritom će politička težina osam manjinskih zastupnika, a od toga najmanje tri zastupnika srpske manjinske zajednice, postati bitno veća nego što je bila do sada, a učvrstit će se pivotalna pozicija manjinskih zastupnika. Naime, bez potpore manjinskih zastupnika teško da će itko u Hrvatskoj moći formirati političku većinu.

Promjene, što ih prije provođenja izbora prema novim pravilima valja učiniti za izbor manjinskih zastupnika, zapravo su minimalne. Pripadnike srpske manjinske zajednice na izborima više nitko neće morati ništa pitati o njihovu nacionalnom opredjeljenju, a zakonodavstvo mora biti postavljeno tako da pripadnicima ostalih manjinskih zajednica omogući da odluče žele li se koristiti svojim dodatnim biračkim pravom ili to ne žele. Već sada su svi koji su se izjasnili kao pripadnici manjina upisani i u popise birača za posebnu manjinsku izbornu jedinicu, a jedina razlika u odnosu na dosadašnju biračku proceduru bit će u tome da se od pripadnika manjina više neće tražiti da odluče žele li glasovati kao ostali građani u redovitim izbornim jedinicama, ili kao pripadnici manjine. Zakonodavac će, dakle, što se tiče ostvarivanja zaštite aktivnoga biračkog prava pripadnika nacionalnih manjina imati vrlo lak posao.

MANJINSKE SAMOUPRAVE I NJIHOVA KOORDINACIJA

Druga važna promjena Ustavnoga zakona odnosi se na provođenje modela manjinske samouprave. U odnosu na koncept Ustavnoga zakona iz 2001. godine, u konačnom rješenju Ustavnoga zakona iz 2002. došlo je do bitne promjene jer je ustavotvorac odustao od izbora vijeća nacionalnih manjina na razini središnje države, a manjinska je samouprava definirana isključivo kao konzultativno tijelo lokalne i regionalne samouprave. Takav model bilo je moguće braniti tvrdnjom da se manjinska prava ostvaruju, prije svega, na razinama lokalne i regionalne samouprave, a da su na razini središnje države i odlučivanja u Saboru zaštićena modelom zaštite pasivnoga biračkoga prava pripadnika nacionalnih manjina.

U prilog konceptu po kome manjinska samouprava na razini središnje države ne bi bila nužna do neke mjere govore činjenice da zastupnici nacionalnih manjina već u dva mandata sudjeluju u vladajućoj koaliciji, da su u aktualnom mandatu u Vladi zastupljeni na mjestu njena potpredsjednika, da se

odluke u njoj prema koalicijskom sporazumu donose konsenzusom, a ne nadglasavanjem, pa tako manjinski predstavnik zapravo ima "veću poziciju" te da je i u mandatu u kome je Ustavni zakon donesen vladajuća koalicija zapravo ovisila o potpori manjinskih zastupnika.

Pokazalo se, međutim, da se model parlamentarne zastupljenosti nacionalnih manjina iscrpljuje u političkoj reprezentaciji, a ideja manjinske samouprave utemeljena je na konceptu civilno-društvene organizacije sui generis, s izbornim legitimitetom. Ustavotvorac je ostavio nišu za stvaranje koordinacija vijeća nacionalnih manjina. Koordinacije su inicijalno bile zamišljene za horizontalno povezivanje manjinskih samouprava u istoj jedinici lokalne ili regionalne samouprave kako bi manjine zajedničkim djelovanjem osnažile svoj utjecaj. Tek dodatno, ustavotvorac je ostavio prostor za horizontalno povezivanje manjinskih samouprava iste nacionalne manjine. Pritom su ostala dva problema - postavljeni su izuzetno oštri uvjeti za priznavanje "krovnosti" neke organizacije (okupljanje 50 % manjinskih samouprava neke nacionalne manjine), nedostatak izvornoga izbornog legitimiteta takve koordinacije, ali i činjenica da, za razliku od vijeća, koordinacija nije imala pravni subjektivitet. Ovo je posljednje promijenjeno izmjenama Ustavnoga zakona, pa sada koordinacija dobiva subjektivitet pravne osobe. Ova promjena bit će lako provediva, jer će se koordinacije registrirati na isti način kao i vijeća nacionalnih manjina. Procedura registracije nevladine organizacije sui generis nije posebno složena, iako će neke od koordinacija imati problema dokazati da okupljaju traženi broj lokalnih i regionalnih manjinskih samouprava.

Najviše će sporova pritom biti vezano uz koncept da krovna udruga nacionalne manjine obavlja funkciju koordinacije vijeća nacionalnih manjina, dakle, mimo ovog kriterija broja okupljenih vijeća, pod uvjetom da postoji bilateralni ugovor Hrvatske i zemlje matičnog naroda neke manjine, kojim se uspostavlja takva krovna udruga. U takvim slučajevima obično su u pozadini politički sukobi među nevladinim organizacijama takve manjine, koji se prelamaju i na sukobe među manjinskim samoupravama. Postoji opasnost da se u takav "politički pluralizam" ovakvom odredbom izvanjski politički arbitrira, što će sukobe samo zaoštriti, a onemogućiti će stvarnu koordinaciju i suradnju manjinskih samouprava. Na taj se način, naime, u djelovanje manjinskih samouprava uvodi princip stranačke lojalnosti, a izvorni cilj ustavotvorca bio je da kroz vijeća nacionalnih manjina, kao nevladine organizacije sui generis, pored političkog principa u provođenje zaštite manjinskih prava uvede i onaj civilno-društveni. Kako god budu promjene Ustavnog zakona operacionalizirane provedbenim aktima, ovaj će problem utjecati na rad manjinskih samouprava, pa će se i u manjinskoj društvenoj organizaciji učvrstiti "partitokratsko načelo". Istraživanje?

Intervju s dr. Ksenijom Jurišić profesoricom na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu o ulozi međudržavnih bilateralnih sporazuma u cilju unapređivanja zaštite nacionalnih manjina

STVARANJE MEĐUDRŽAVNIH STRUKTURA ZA ZAŠTITU MANJINA

Ksenija Jurišić

Točno je da to što za neke nacionalne manjine postoje bilateralni ugovori može te manjine privilegiirati u odnosu na ostale, međutim to je ograničenje koje je inherentno bilateralnim sporazumima držav. Ipak, pozitivan aspekt bilateralnih sporazuma jest to što oni uzimaju u obzir specifične povijesne i tradicionalne potrebe određenih manjinskih zajednica, što nije slučaj s općenitim odredbama o manjinama što se nalaze u međunarodnim i regionalnim instrumentima. Bilateralni sporazumi doprinose stvaranju međudržavnih struktura za zaštitu manjina, njima se stvara međunarodno pravo i što je još važnije ono se povezuje s nacionalnim zakonodavstvima.

• Koje su funkcije i koji su dosezi bilateralnih sporazuma o zaštiti nacionalnih manjina? Što se s njima može riješiti i na koji način oni mogu unaprijediti položaj nacionalnih manjina?

Svrha bilateralnih sporazuma je da služe kao normativni i praktični okvir za
(Nastavak na stranici 6)

rješavanje pitanja i problema nacionalnih manjina u kontekstu međudržavnih odnosa i to na način da se spriječe sukobi, održi međuetnički sklad i ojačaju dobrosusjedski odnosi. Bilateralni sporazumi naglašavaju dvostruku odgovornost država, a to je da s jedne strane, države preuzimaju obvezu da zaštite i potiču prava osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama pod njihovom jurisdikcijom, a da s druge strane djeluju kao odgovorne članice međunarodne zajednice u pogledu zaštite prava svojih manjina što su pod jurisdikcijom drugih država. Države koje poduzimaju unilateralne korake da obrane, zaštite ili podrže sunarodnjake izvan svojih granica generiraju politizaciju pitanja nacionalnih manjina i riskiraju izazivanje političkih napetosti, pa čak i nasilja u međudržavnim odnosima. S druge pak strane, pokaže li država veći interes za manjine u inozemstvu nego kod kuće ili aktivno podržava određenu manjinu u jednoj državi dok zanemaruje ostale negdje drugdje, u pitanje mogu biti dovedeni njezini motivi i djelovanje.

DVOSTRUKA ODGOVORNOST DRŽAVA

• **S kojim sve državama Hrvatska ima bilateralna ugovore o zaštiti nacionalnih manjina? Ima li među njima nekih specifičnosti i kakvih? Da li bi te ugovore trebalo širiti i na neke druge države?**

Praksa sklapanja bilateralnih ugovora o dobrosusjedskim odnosima i zaštiti manjina poseban zamah dobila je nakon 1991. godine uslijed njemačkog ujedinjenja i s tim povezane potrebe jamčenja položaja njemačkih manjina u Srednjoj i Istočnoj Europi. Istodobno je i Europska unija promovirala politiku usmjerenu na jačanje stabilnosti na europskom prostoru sklapanjem bilateralnih sporazuma o dobrosusjedskim odnosima. U te okvire uklapa se i na primjer, sporazum što je Republika Hrvatska sklopila s Republikom Mađarskom 1995. godine, ugovor s Talijanskom Republikom iz 1997. godine, a posebno, s obzirom na važnost, i sporazum Republike Hrvatske i Srbije i Crne Gore iz 2004. godine.

• **Kako ocjenjujete njihovu kvalitetu? Imaju li ti ugovori nedostataka i kakvih?**

Prava koja su dodjeljena u navedenim sporazumima Republike Hrvatske sa susjednim državama obuhvaćaju sva temeljna prava manjina, ali i neka koja nisu tako učestalo zastupljena u bilateralnim sporazumima drugih država. Sklopljenim sporazumima Republike Hrvatske sa susjednim državama obuhvaćena su: pravo na identitet, jezik i pismo, na obrazovanje, slobodu informiranja i medija, udruživanja i sudjelovanja u procesu donošenja odluka na svim razinama. Ostala prava su pravo na uspostavljanje i održavanje neometanih prekograničnih kontakata, očuvanje materijalne i arhitektonske baštine, i određena

kolektivna prava kao što je pravo na kulturnu autonomiju.

Međutim, u nijednom od njih nema eksplicitne definicije manjina. Iz naziva ugovora može se zaključiti da se oni odnose na nacionalne manjine što su istog etničkog porijekla kao i većina stanovništva susjedne države. (OESS definira manjine kao osobe koje pripadaju etničkim skupinama što čine brojčanu većinu u jednoj a brojčanu manjinu u drugoj, obično susjednoj, državi). Zbog toga su odredbe o zaštiti manjina restriktivne u smislu da se ne odnose na sve manjine u državama potpisnicama.

OBUHVAŠT ŠIROKOG SPEKTRA PRAVA

• **Kakvo je ostvarivanje tih ugovora u praksi?**

Implementaciju bilateralnih sporazuma moguće je istražiti s dva osnovna polazišta - političkog i pravnog. Izostanak učinkovitih legalnih mehanizama obilježje je svih, pa i istaknutih bilateralnih sporazuma. S obzirom na to da su oni izvanredno politički motivirani, politički aspekti implementacije imaju prednost nad legalnim. Tako se kao tijela nadgledanja procesa implementacije navode ili zajednički međuvladini odbori ili čak tijela izvršne vlasti kao u hrvatsko-talijanskom ugovoru gdje je taj zadatak namijenjen ministarstvima prosvjete, ministarstvima kulture i ministarstvima vanjskih poslova. Međuvladina zajednička povjerenstva ili odbori imaju ograničen zadatak da informiraju strane o ostvarenom, daju preporuke ili upozore na neke konkretne okolnosti. Ova tijela nadgledanja nemaju moć odlučivanja i sankcioniranja. No, postojanje tih tijela opravdano je utoliko što su se ona oblikovala kao forumi rasprave na kojima se mogu riješiti problemi i pitanja manjina i tako pripremiti teren za odluke koje se potom donose na višim razinama. Time su stvoreni kanali pregovaranja a diskusija se usmjerava na produktivan način. S obzirom na to da nema snažnih mehanizama sankcioniranja za nepridržavanje odredbi, njihovo provođenje prepušteno je dobroj volji država potpisnica i u određenoj mjeri, međunarodnom pritisku.

• **Što se na tom planu može poboljšati?**

Za učinkovitu implementaciju vrlo je važna financijska potpora koju treba provoditi na transparentan način da ne bi potaknula sumnjičavost i narušila dobrosusjedске odnose.

VAŽNOST FINANCIJSKE POTPORE

• **Kakva je uloga samih nacionalnih manjina u sklapanju ovih ugovora i u njihovoj implementaciji?**

Jedan od najčešće napominjanih nedostataka glavnine međunarodnih i bilateralnih sporazuma, pa i onih promatranih u ovom konkretnom slučaju, jest činjenica da zainteresirane skupine, odnosno same

nacionalne manjine, nisu bile dio pregovaračkog procesa, a ni priprema u izradi teksta sporazuma.

• **Da li činjenica da za neke nacionalne manjine postoje bilateralni ugovori, a za neke ne, određene manjine može privilegirati?**

Da točno je da to što za neke nacionalne manjine postoje bilateralni ugovori može te manjine privilegirati u odnosu na ostale, međutim to je ograničenje koje je inherentno bilateralnim sporazumima država, jer su države potpisnice općenito zainteresiranije za zaštitu određenih, a ne svih skupina sunarodnjaka. Ipak, pozitivan aspekt bilateralnih sporazuma jest to što oni uzimaju u obzir specifične povijesne i tradicionalne potrebe određenih manjinskih zajednica, što nije slučaj s općenitim odredbama o manjinama što se nalaze u međunarodnim i regionalnim instrumentima.

• **Kako bilateralni ugovori o zaštiti nacionalnih manjina djeluju na odnose među državama koje ih sklapaju? Što pokazuje dosadašnja praksa i iskustvo?**

Ako su bilateralni sporazumi potpisani s namjerom smanjivanja ili uklanjanja napetosti u odnosima između država potpisnica, treba naglasiti da te napetosti ne nestaju samim činom potpisivanja. Unaprijeđenje stanja ovisi ponajprije o političkoj volji i spremnosti država potpisnica da implementiraju odredbe sklopljenih sporazuma. Međutim, bilateralni sporazumi doprinose stvaranju međudržavnih struktura za zaštitu manjina, njima se stvara međunarodno pravo i što je još važnije ono se povezuje s nacionalnim zakonodavstvima.

ZAŠTITA MANJINSKIH SPECIFIČNOSTI

• **Da li će se ulazak Hrvatske u EU odraziti na praksu bilateralnih ugovora o nacionalnim manjinama i kako?**

Zaštita nacionalnih manjina dio je programa mjera i aktivnosti što su povezane s vanjskopolitičkim ciljevima Republike Hrvatske još od vremena njezina diplomatskog priznanja, a danas s težnjama da postane punopravna članica Europske unije. U uvodnim rečenicama gotovo svih bilateralnih sporazuma o manjinama što ih je Republika Hrvatska sklopila sa susjednim državama iskazana je spremnost i obveza država potpisnica na poštivanje svih odredbi o zaštiti nacionalnih manjina iz međunarodnih dokumenata Ujedinjenih naroda, OESS-a, Vijeća Europe i Europske unije, što su u većem ili manjem opsegu pojedinačno i navedeni u samim sporazumima. Time se implicira da su ti dokumenti bili izvor nadahnuća i temelj za pripremu nacрта sporazuma, ali i to da će se ciljeve što su navedeni u tim dokumentima nastojati ostvariti sklapanjem bilateralnih sporazuma. U zaštiti manjina na svom prostoru Republika Hrvatska učinila je vrlo velik iskorak, mnogo veći od onog na području zaštite svojih sunarodnjaka u inozemstvu.

BUDUĆA POLITIČKA ELITA NE ZNA PUNO O PRAVIMA NACIONALNIH MANJINA

Igor Crnčić

• Kakav je uopće odnos, mlade, studentske populacije prema nacionalnim manjinama. Što u tom pogledu indicira vaše istraživanje?

Kada govorimo o odnosu mladih prema manjinama, potrebno je definirati kategoriju mladih. Prema

Nacionalnoj strategiji za mlade Republike Hrvatske, mladi obuhvaćaju populaciju od 15.-te do 30.-te godine života, dok neki mlade definiraju i kao dobru skupinu do 25.-te godine života. U tranzicijskim zemljama, zbog sve veće socijalne i ekonomske ovisnosti te nesigurnosti ova dobna granica je bliže 30-im godinama, a preneseno u brojke, barem kada je riječ o RH, onda je riječ o preko 20% biračkog tijela, što ukazuje na njihovu važnost i značaj ne samo kada je riječ o nacionalnim manjinama, već i općenito političkom životu.

Ono što je indikativno jest to da mladi u pravilu, ne samo da ne znaju da u Republici Hrvatskoj postoje priznate 22 nacionalne manjine (gotovo 50% ispitanika odgovorila je da ne zna broj priznatih nacionalnih manjina u RH), već nisu ni upoznati s načinom na koji pripadnici nacionalnih manjina ostvaruju i štite svoja prava, tradiciju, kulturu i druge odrednice koje razlikuju "većinu od manjine".

NEPOVJERENJE MLADIH PREMA POLITIČKIM INSTITUCIJAMA PRELJEVA SE I NA MANJINE

• **Koliko ta populacija uopće poznaje problematiku nacionalnih manjina u hrvatskom društvu?**

Iako bismo mogli zaključiti da mladi ne poznaju problematiku nacionalnih manjina, vidljivo je da se taj korpus problema promatra kao odraz cjelokupnog stanja u društvu i rezultat nepovjerenja mladih prema političkim institucijama. Primjer za to jest podatak da je čak 83% ispitanika reklo kako je problem u ostvarivanju prava pripadnika nacionalnih manjina provedba zakonskih odredbi, što se može tumačiti i kao svojevrsno opće nezadovoljstvo mladih institucionalno-legislativnim okvirom unutar RH. Drugim riječima, da smo mlade

Centar za međunarodne i sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu nedavno je proveo istraživanje o poznavanju problematike o zaštiti i ostvarivanju prava nacionalnih manjina među mladom, studentskom populacijom (prvo takve vrste u Hrvatskoj) čiji su rezultati prezentirani na znanstvenom skupu "Nacionalne manjine u demokratskom društvu" koje je krajem svibnja održano u Begovom Razdolju.

Cilj istraživanja je bio doprinijeti rasvjetljavanju nekih važnih, a do sada zanemarenih odnosa, koji značajno utječe na položaj, stavove i mišljenja većinskog naroda prema pripadnicima nacionalnih manjina.

Dobiveni rezultati istraživanja, ukazuju na vrlo loše poznavanje problematike nacionalnih manjina, pa ako želimo u budućnosti imati senzibilizirane i obrazovane mlade političke predstavnike, onda edukacija o nacionalnim manjinama predstavlja nužnost. Ako educiramo mlade kako je društvo u kojem žive prepuno raznolikosti, etničkih, vjerskih, kulturnih, jezičnih i drugih te da ta raznolikost predstavlja bogatstvo i osnovu za budući razvoj, onda možemo reći kako će mladi nacionalne manjine promatrati s većim poštovanjem, a da će manjine imati pozitivni vizibilitet u društvu.

krajem prošle godine upitali, primjerice, da li je problem u zabrani pušenja u lošem zakonodavnom okviru ili njegovoj provedbi, rezultat na taj odgovor bi bio gotovo pa identičan odgovoru na naše pitanje. Dakle, govorimo o svojevrsnom lančanom efektu prelijevanja nezadovoljstva s jednog dijela političkog spektra na drugi.

Nadalje, zanimljivo je i da je većina ispitanika svoje poznavanje manjinske problematike u RH ocijenilo ispod prosječno (njih 100-njak), dok je tek dvoje ispitanika reklo da je u potpunosti upoznati s manjinskom problematikom u RH. Zbog toga nas ne bi smio čuditi podatak da upravo buduća politička elite ne zna mnogo o manjinskoj problematici, što indicira onda pitanje, koliko sadašnji političari "uče" mlade o nacionalnim manjinama.

Tome treba na kraju dodati i podatak da problem školovanja na materinjem jeziku, kako su pokazali rezultati istraživanja, mladi definiraju kao najveći problem kada je riječ o ostvarivanju prava pripadnika nacionalnih manjina, što nam jasno ukazuje na nepoznavanje modela obrazovanja pripadnika manjina. Pravo na jednake uvjete pri zapošljavanju tek je definiralo troje ispitanika, a problem povrata imovine 0,7%, koji su problemi koji bi se, barem kolokvijalno, mogli postaviti na više mjesto na problemskoj ljestvici.

• **Što izdvajate kao posebno značajne i zanimljive nalaze vašeg istraživanja?**

Zanimljivo je promotriti rezultate istraživanja kada je riječ o percepciji ostvarivanja zajamčenih prava nacionalnih manjina. Ono što je posebice značajno jest utjecaj stereotipizacije na položaj nacionalnih manjina. Na pitanje koja nacionalna manjina u najvećoj

mjeri ima mogućnost ostvarivanja prava zajamčenih zakonodavnim okvirom, preko polovine ispitanika odgovorilo je srpska nacionalna manjina. Iako se to može promatrati i kao posljedica značajnije političke zastupljenosti te snažnije organizacije ove nacionalne manjine, zanimljivo bi bilo to možda dovesti i u odnos sa svakodnevnom politikom ili novinski natpisima. Nadalje, mladi smatraju da tradicionalne manjine imaju mnogo manje mogućnosti u ostvarivanju prava, iako je to, načelno, u suprotnosti sa zakonodavnim okvirom RH. Značajno je naglasiti kako u ovom pitanju posebno značajnu ulogu igra regionalni kontekst, jer se podrijetlo mladih i suživot u lokalnim zajednicama može odraziti i na poimanje stupnja ostvarivanja prava. Tako bi se moglo reći da, primjerice, mladi iz Istre talijansku manjinu ističu kao onu koja ima najveće mogućnosti ostvarivanja prava, što je rezultat podrijetla i socijalizacijskih procesa u društvu u kojem žive, dok bi se mladi iz sjevernih dijelova RH možda prije referirali na češku ili neku drugu nacionalnu manjinu.

AKTUALNI POLITIČKI ODNOSI VAŽNIJI OD NEDAVNIH SUKOBA

• **Može li se iz rezultata istraživanja iščitati kako na odnos mlade, istraživane populacije prema manjinama više utječu nedavni sukobi kroz koji je prošla Hrvatska, a kako aktualni politički odnosi i političke vrijednosti u hrvatskom društvu?**

Smatram da su svakako nedavni sukobi na ovom području utjecali na percepciju mladih prema manjinama, ali ipak to nije

dominantno pitanje. Smatram da je ono što značajnije utječe na stav mladih prema nacionalnim manjinama jesu upravo aktualni politički odnosi i vrijednosti u društvu. To nam pokazuju navedeni rezultati kada je riječ o srpskoj nacionalnoj manjini. Upravo političko nezadovoljstvo mladih prema političkim institucijama, ali i nepovjerenje istih prema mladima, predstavljaju glavne generatore situacije. Nedavni sukobi svakako utječu na stvaranje neke opće slike, ali ne bih se osudio reći da su predominantni čimbenik.

• Da li odnos prema nacionalnim manjinama indicira i neka obilježja političke socijalizacije mladih u hrvatskom društvu i što bi bile neke ključne karakteristike tog odnosa?

Kada govorimo o mladima, postoji jedan značajan element kojeg moramo uzeti u obzir. Problem proistječe iz dvojakog shvaćanja mladih. S jedne strane na mlade se gleda kao na potencijal u koje društvo treba ulagati kako bi opstalo, dok se s druge strane oni promatraju kao društveni problem. Takva situacija dovodi do političke marginalizacije mladih, a to potvrđuju i rezultati o političkoj participaciji mladih u lokalnim i regionalnim predstavničkim i izvršnim tijelima. Stoga odnos prema nacionalnim manjinama nije neki izdvojeni problem ili izolirani slučaj, već općeniti trend među mladima koji sve više prije političke sigurnosti, u pitanje dovode svoju ekonomsku sigurnost i opstojnost.

EDUKACIJOM PROTIV STEREOTIPA

• Posebno, kako na odnos mladih prema nacionalnim manjinama utječe približavanje Hrvatske Europskoj uniji?

Europska unija i utjecaj integracijskih procesa na nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj također su podložni stereotipnom promatranju Unije i njenih mehanizama, što je rezultat svojevrzne neinformiranosti mladih. To potvrđuje podatak koji pokazuje kako mladi nisu u potpunosti upoznati s europskom praksom zaštite prava pripadnika nacionalnih manjina - gotovo 60% odgovorilo je da će se ulaskom RH u EU prava nacionalnih manjina povećati. S obzirom da RH ima jedan od najboljih zakonodavnih okvira zaštite manjinskih prava u Europi te da je prihvatila i ratificirala gotovo sve međunarodne pravne dokumente zaštite prava pripadnika nacionalnih manjina te ih implementirala u nacionalno zakonodavstvo i da u EU ne postoji opće prihvaćen mehanizam zaštite prava, jasno je kako integracijski procesi i dalje predstavljaju svojevrstu enigmu za sve građane, ne samo mlade.

• Da li je potrebno poboljšati odnos mladih prema nacionalnim manjinama i na koji naći to postići?

Prvo je potrebno provesti sustavnu edukaciju mladih. Naime, mladi se s

problemom ostvarivanja prava i zaštite pripadnika nacionalnih manjina većinom susreću kroz stereotipne informacije koje im pružaju mediji, kroz stavove i mišljenja koje o nacionalnim manjinama "dobivaju" od svojih roditelja i šire obitelji, dok sustavna edukacija ne postoji. Dobiveni rezultati istraživanja, koji ukazuju na vrlo loše poznavanje problematike ostvarivanja prava pripadnika nacionalnih manjina, rezultat su propitivanja stavova i mišljenja studenata s Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu koji bi, sukladno odabiru studija, trebali i biti najbolje upoznati s problematikom. Ako pođemo od te činjenice, onda bi rezultati ovog istraživanja provedenog na nekom drugom fakultetu možda ukazali i na još "lošije" rezultate.

• Mogu li i kako rezultati ovih istraživanja doprinijeti boljem koncipiranju manjinske politike i opće unapređenju položaja nacionalnih manjina u hrvatskom društvu?

Ono što svakako možemo na početku reći jest činjenica kako će mladi, upravo oni koji nisu upoznati s problematikom nacionalnih manjina, sutra biti ti koji će donositi odluke za njih i u njihovo ime. Dakle, ako želimo u budućnosti imati senzibilizirane i obrazovane mlade političke predstavnike, onda edukacija o nacionalnim manjinama predstavlja nužnost. Ako educiramo mlade kako je društvo u kojem žive prepuno raznolikosti, etničkih, vjerskih, kulturnih, jezičnih i drugih te da ta raznolikost predstavlja bogatstvo i osnovu za budući razvoj, onda možemo reći kako će mladi nacionalne manjine promatrati s većim poštovanjem, a da će oni imati pozitivniji vizibilitet u društvu.

• S obzirom da se istraživanje bavilo potencijalnim pripadnicima buduće političke elite što nacionalne manjine mogu očekivati u tom pogledu: veću osjetljivost i razumijevanje manjinskih problema, indiferentnost. ili možda nešto treće?

Mislim da odgovor na ovo pitanje leži u općenitoj političkoj klimi koja će vladati u društvu. Ako će se i u budućnosti manjine te manjinska prava koristiti kao politički modaliteti koji bi trebali dovesti do ravnoteže moći među "ključnim političkim igračima", bez obzira o kojim igračima ili nacionalnim manjinama govorimo, onda će ta ista prava i dalje ostati podložna stereotipizaciji, nerazumijevanju i nerješavanjem problema. U tom smislu, posebnu ulogu igraju mediji, jer, kako su pokazali rezultati istraživanja, i dalje gotovo trećina mladih ispitanika smatra da mediji imaju negativnu ulogu u zaštiti i promociji manjinskih prava. Tu se onda javlja još jedan teza - dokle god će i mediji biti politički servisi, bez obzira na njihovu vlasničku strukturu, koji će nacionalne manjine prikazivati kroz stereotipe, onda ne možemo govoriti i o značajnijoj senzibilizaciji prema ovoj problematici.

Projekt udruga B.a.B.e. "GORD" i "Delfin" RADIO EMISIJE O MANJINAMA I VEĆINAMA

Udruga B.a.B.e. u partnerstvu sa udrugama "GORD" iz Dalja i "Delfin" iz Pakraca provode projekt: "Mostovi preko uzburkanih voda: susret većinskih i manjinskih glasova u eteru". Projekt se financira sredstvima EU u okviru programa **European Instrument for Democracy and Human Rights (EIDHR)**.

Cilj je projekta povećati svijest o pravima manjina (posebice srpskoj nacionalnoj manjini), njihovim potrebama i specifičnoj ulozi u lokalnim zajednicama te potaknuti komunikaciju i suradnju između većine i manjinskih grupa u Slavoniji - regiji koja je najviše stradala u ratu. U okviru projekta radi se na povećanju medijske reprezentaciju etničkih manjina na lokalnim radijskim postajama kako bi se uspostavilo tolerantno, inkluzivno i raznoliko društvo.

Tijekom dosadašnje implementacije projekta uspješno je ostvarena suradnja sa 7 lokalnih radijskih postaja (**Hrvatski Radio Vukovar, Radio Osijek, Slavonski radio, Radio Vallis Aurea, Županijski radio Požega, Radio Daruvar i Radio 101**) koje su zajedno osmislile ime i strukturu polusatne emisije.

Emitiranje prve radijske emisije o nacionalnim manjinama s nazivom **KVAKA 22** je započelo na Radiju 101. Emisija je emitirana u ponedjeljak 13. rujna, a dostupna je na <http://www.radio101.hr/emisije/drustvenopoliticke/kvaka-22/podcast>.

Radio 101 će preostalih 7 emisija emitirati svaki drugi ponedjeljak (27.09.; 11.10.; 25.10.; 08.11.; 22.11.; 06.12. i 20.12. u istom terminu u 18 i 45 h)

Radio Osijek započeo je s emitiranjem emisije o nacionalnim manjinama KVAKA 22 u ponedjeljak 20. rujna s početkom u 18:25. Prema dvotjednom rasporedu emisije će se emitirati svaki drugi ponedjeljak u istom terminu (20.9.; 4.10.; 18.10.; 1.11.; 15.11.; 29.11.)

Hrvatski radio Vukovar također je započeo s emitiranjem emisije o nacionalnim manjinama KVAKA 22 u ponedjeljak 20. rujna s početkom u 16 sati i emitirat će emisiju svaki drugi ponedjeljak u istom terminu završno s 27. prosincem. Daljnji raspored emitiranja emisija na Hrvatskom radio Vukovaru je: 27.09.; 11.10.; 25.10.; 08.11.; 13.12.)

U programu radija "**Vallis Aurea**" prva emisija Kvaka 22 bila je u utorak 21. rujna u 16,00 sati i tako će se nastaviti svaka dva tjedna završno s 28. prosincem. Daljnji raspored emitiranja na radiju Vallis Aurea je 05.10.; 19.10.; 02.11.; 16.11.; 30.11.

Slavonski radio emitirati će emisije KVAKA 22 u kontinuitetu od 22.09. do 8.12. svake srijede u terminu od 17 i 30 sati.

Radio Daruvar prvu emisiju KVAKA 22 emitirao je u srijedu 22.09. s početkom u 17.30. I na Radio Daruvaru će se emisije emitirati svaku drugu srijedu završno s 01. prosincem u istom terminu - 17:30. Daljnji raspored emisija na Radio Daruvaru je (06.10.; 20.10.; 03.11.; 17.11.).

Emisija će biti emitirane i na **Županijskom radiju Požega**.

PROTIV EKONOMSKE SEGREGACIJE

Slobodan Platiša

• **Navršavaju se četiri godine od kada je osnovan Centar za razvoj i investicije SNV s ciljem da se potakne ekonomski napredak povratničkih sredina. Što je u ovom razdoblju na tom planu postignuto?**

Osnivanje Centra se pokazalo kao nužna potreba. Do tada se SNV uglavnom bavilo temeljnim pitanjima općih prava i manjinskih prava i stvaranjem neophodne institucionalne infrastrukture. Kroz taj rad došli smo do spoznaje da je ekonomski dio potpuno zapostavljen i da tu praktički od strane države nema neke velike pomoći, da su ti ljudi ostavljeni sami sebi i da se vrlo teško snalaze. Jedina svijetla točka tu su bile pojedine udruge civilnog društva koje su pokušavale pomoću donacija međunarodnih organizacija poboljšati neke uvjete. Međutim i to se brzo pokazalo nedostatnim jer se samo takvim donacijama ne mogu stvoriti sustavni i kvalitetni uvjeti za uspješniji povratak i razvoj. Možemo čak kazati da je tu, nažalost, dosta sredstava otišlo bez vidljivih efekata. Nije nam namjera to podcjenjivati, dapače, ali nam je to pokazalo da se na tim pitanjima mora raditi sustavno i unutar sustava jer se samo tako može potaknuti razvoj. Naravno da smo onda tome i sami morali dati doprinos, a ne samo čekati da netko drugi nešto pokrene. S obzirom na naše ograničene kadrovske i financijske mogućnosti počeli smo analiziranje stanja. Nastojali smo doći do saznanja što je ljudima potrebno i što bi im u okviru naših, relativno skromnih, materijalnih mogućnosti mogli za početak ponuditi, odnosno što bi im bilo korisno. Pokazalo se da je informiranje i edukacija vrlo važna stvar, također i poticanje da se ljudi udruže, organiziraju i sami pokrenu neke inicijative, prepoznavanje njihovih

lako je došlo do toga važnog zaokreta u shvaćanju povratka odnosno do shvaćanja da omogućavanje ekonomskih aktivnosti povratnika nije samo osiguravanje njihove egzistencije već i omogućavanje da oni doprinesu svojoj lokalnoj zajednici i njenom ukupnom stanovništvu razvojni potencijal ovih procesa još nije do kraja osvješeten. Programi i projekti koje je država do sada pokretala na područjima posebne državne skrbi bili su oskudni, nedostatni i neprilagođeni specifičnostima i razlikama. Vrlo je važno razviti vrlo ciljane programe pomoći inače ulazimo u jednu vrstu ekonomske segregacije: načelno dobivate neke šanse, ali zapravo nemate mogućnosti i uvjeta da te šanse iskoristite.

mogućnosti da napori ne bi išle u prazno, bez pravih efekata.

ZAPOSTAVLJANJE EKONOMIJE

• **I do kakvih ste rezultata došli?**

Mislim da sada dobro poznajemo stanje na Područjima posebne državne skrbi i da smo svjesni određenih potencijala i resursa i gospodarskih i zemljišnih, posebno poljoprivrednih jer je to ipak najvažnija grana koja može biti okosnica daljnjeg razvoja.

• **Kako biste onda ocijenili aktualno stanje i što biste istakli kao potencijal tih područja?**

Osnovni potencijal sigurno je poljoprivreda, ekološka proizvodnja, dakle proizvodnja hrane na prvom mjestu. Tu nema radnih mjesta, uglavnom nešto u upravi i javnim službama što povratnicima i nije baš dostupno. Tako da su povratnici uglavnom usmjereni na ono što imaju, a to je zemljište. I mi ih pokušavamo fokusirati na taj potencijal koji imaju i da to privedu svrsi.

• **Prepoznaju li investitori sa strane te potencijale?**

Prepoznavanja ima, ali to je još uvijek u velikom djelu jedan špekulantski, a ne pravi gospodarski interes. Mi već imamo firmi u kojima radi po 50-tak ljudi, pola povratnika, pola useljenika. Ali dosta je tih inicijativa i propalo. Bilo je neuspjelih zaduženja, kredita, ostavljena objekata ... pokazalo se da nedostaje tog pravog, kvalitetnog poduzetničkog duha koji bi donio i kvalitetne projekte. Umjesto toga imali smo dosta mešetarenja, preprodavanja imovine, a pravih inicijativa vrlo malo.

• **Što je u odnosu na te pojave Centar poduzimao?**

Centar je nastojao dati podršku i asistirati kod pojedinih projekata koje je ocijenio izglednim i kvalitetnim. Nastojali smo ih usmjeriti, spojiti s pojedinim investitorima, potencijalnim partnerima, lokalnim vlastima, zatim dati im određene informacije, itd. Rezultata

je bilo, ali još uvijek nedovoljno s obzirom na probleme i potrebe ovih prostora.

• **Kakva je suradnja s lokalnim i regionalnim vlastima? Prepoznaju li oni potencijale povratničke populacije za razvoj svoje sredine?**

U načelu suradnju s lokalnim vlastima možemo ocijeniti vrlo dobrom. Uz manje probleme, stvari tu kontinuirano napreduju. Lokalne, posebno općinske vlasti, imaju i razumijevanja i interesa, ali i vrlo skromne mogućnosti na tom planu. Tu je izražen i problem loše ekipiranosti lokalnih službi, ali možemo konstatirati da se i tu stanje popravlja jer prije 5-6 godina rijetko je koja općina imala neki projekt za povratnike, a sada ih mnoge imaju i po nekoliko, bar u pripremi. I to nije usmjereno samo na infrastrukturu već se interes širi i na gospodarski dio. Bilo je velikih problema s nesređenim prostornim planovima, planovima razvoja, planovima gospodarenja poljoprivrednim zemljištem, itd, ali to se polako sređuje i stvaraju se pretpostavke za intezivniju i kvalitetniju poduzetničku aktivnost.

POVRATNIČKI POTENCIJAL

• **Koliko se povratak zaista prepoznaje kao razvojna šansa pojedinih multietničkih sredina odnosno pojedinih sredina na područjima posebne državne skrbi? Dakle da povratak nije samo neka obaveza, dug itd, već i razvojna šansa ...**

Mislim da je došlo do toga važnog zaokreta u shvaćanju povratka. Naime postaje jasno da omogućavanje ekonomskih aktivnosti povratnika nije samo osiguravanje njihove egzistencije već i omogućavanje da oni doprinesu svojoj lokalnoj zajednici i njenom ukupnom stanovništvu. Možda ukupni razvojni potencijal ovih procesa još nije prepoznat i do kraja osvješeten, ali stvaraju se pretpostavke i za to. Što se tiče samog multietničkog života, on je faktički u potpunosti normalni. Ljudi rade i žive zajedno

(Nastavak na stranici 10)

i tu uglavnom nema problema. Bude sporadičnih incidenata, ali i to je dio procesa normalizacije i oni su sve više marginalna pojava. No to je priča koja se odnosi na ljude koji su tu, koji su se vratili. Međutim mi imamo još uvijek i puno onih koji se još nisu odlučili za povratak, koji su još uvijek samo formalni povratnici, koji dolaze povremeno, ali koji još nisu skloni da svoju egzistenciju vežu ovdje.

• Imate li za njih neke programe, informacije, edukacije?

Imamo niz programa, praktički gotovih i isprobanih koje možemo ponuditi. Normalno, u svakom kraju je drukčije, svaki dio zemlje ima svoje potrebe, svoje tradicije ali i neke nove prioritete. Međutim tamo gdje obiteljska gospodarstva nisu spremna s mehanizacijom, s radnom snagom, gdje je dobna struktura nepovoljna, gdje pre-

Pršutana poljoprivredno uslužne zadruge "Sirius" iz Knina koja je uz pomoć Centra za razvoj i investicije Srpskog narodnog vijeća značajno povećala proizvodne kapacitete

vladava stanovništvo treće dobi a mladih faktički nema, teško je realizirati bilo kakve projekte.

• Kakva je suradnja s državnim institucijama, s ministarstvima, agencijama?

Pa tu bi suradnju mogli ocijeniti relativno dobrom. Istina nemamo neku posebnu, ustrojenu suradnju, ali na pojedine naše zahtjeve posebno kada su u pitanju određene informacije, pomoć u edukaciji i sl. nailazimo na puno razumijevanje i odgovarajuću pomoć.

• Kakva je situacija s mogućnošću korištenja europskih i drugih međunarodnih fondova za pojedine razvojne projekte?

Pred godinu i po dana prvi put smo pokušali neke naše subjekte organizirano usmjeriti na jedan međunarodni natječaj. Radilo se o programu socijalno-gospodarskog oporavka koji je raspisala Svjetska banka uz financijsko sudjelovanje hrvatskeVlade.

Taj je program bio dobar jer je prilagođen našim subjektima i njihovom mogućnostima što mnogi drugi nisu. Uvjetje je zadovoljilo 20 subjekata od Baranje do Dalmacije s raznim programima od nabave stoke, sušara, čak gradnje turističkih objekata itd. Pomogli smo im u apliciranju i stekli smo vrijedno iskustvo koje nastojimo primjeniti i na neke druge natječaje iako napominjem ti natječaji često nedovoljno uvažavaju realnost na terenu. U našem slučaju npr. natječaji za EU fondove jako su zahtjevni i faktički u 90% slučajeva nisu dostupni našoj strukturi.

NEPRILAGOĐENOST FONDOVA

• Kakva je to realnost? S kim radite?

Kada smo počeli prije četiri godine faktički nije bilo pravnih subjekata koji bi mogli nositi neke poduzetničke aktivnosti. Na vrlo širokom području na kojem djelujemo naišli smo na svega možda 4-5 nekih zadruga ili

obrta koje uglavnom nisu funkcionirale osim možda jedne. Danas mi komuniciramo sa 70-tak zadruga kojima smo pomogli oko formiranja, udruživanja, registriranja, oko projekata, poslovnih planova. Zadruga se nameću kao najoptimalniji oblik organizacije za poljoprivredno poduzetništvo u našim uvjetima. Pojedinci sami teško mogu snositi troškove i su-

djelovati na zahtjevnim natječajima a i nositi se s drugim preprekama.

• Imate li projekata prekogranične suradnje s Srbijom, ali i BiH ili Mađarskom?

Počeli smo i s tim projektima i imali smo neke manje uspjehe, ali to je nedovoljno. Ti projekti su vrlo zahtjevni i za njih se treba stvarno dobro osposobiti i educirati. I na tome radimo. Uz našu asistenciju priprema se više takvih projekata koji su usmjereni i prema Srbiji, ali i prema BiH pa čak i Italiji.

• Što za vaše aktivnosti može značiti osnivanje banke Tesla banke?

Kao što je poznato to je inicijativa SNV. Možda je s obzirom na aktualnu krizu pala u malo krivi tajming, ali kao inicijativa je vrlo vrijedna i mi je nastojimo održati i dalje radimo na njoj. Cilj te inicijative je da se dobijemo jedan financijsko-gospodarski instrument, mehanizam koji će moći biti više na usluzi subjektima na Području posebne

državne skrbi, na povratničke sredine i naravno na povratničku populaciju. Banka je zamišljena kao samostalni i tržišni subject, ali je normalno da u njoj oslonac nađu i određeni povratnički projekti za koje neke druge financijske institucije ne pokazuju dovoljan interes. Dakle, mi tu banku vidimo i kao jedan od instrumenata razvoja za povratničke sredine.

• Kakve edukacijske programe organizirate i kako ih provodite?

Pa mi smo organizirali niz radionica i seminara, bilo samostalno, bilo s našim partnerima koji su bili namjenjeni edukaciji posebno vezano za različite aspekte poljoprivredne djelatnosti. No ono što smo u posljednje vrijeme zamjetili jeste činjenica da edukacijske programe moramo više prilagoditi mladoj populaciji. Naime imamo učenike koji završavaju određene stručne škole i žele ostati na ovim područjima ali im nedostaje znanja za vlastite poduzetničke aktivnosti i sve one prateće poslove koje uz to idu. Njima trebaju i znanja o specifičnostima okruženja u kojem djeluju, znanja o civilnom društvu i o lokalnoj samoupravi, kao i o fondovima i pisanju projekata itd. i Sada pokrećemo jedan projekt s Veleučilištem u Kninu s kojim bi pokušali zadovoljiti upravo te, mnogo zahtjevnije i razvijenije edukativne potrebe.

EDUKACIJA ZA MLADE

• Kako ocjenjujete process integracije srpske povratničke populacije?

Mislim da je integracija u mnogim svojim aspektima provedena. Međutim i dalje je jedan od ključnih problem te integracije ovaj gospodarski moment. Dakle, manje - više socijalna integracija je izvršena, participacija u lokalnoj vlasti također funkcionira, civilni sektor djeluje. Međutim, i dalje ostaje problem gospodarski element, zapošljavanje, privređivanje, razvoj, a bez toga nema ni pune integracije povratničke populacije.

• Šta bi se tu moglo poduzeti, što su u tom pogledu neki strateški pravci djelovanja Centra u budućem razdoblju?

To dosta ovisi i od toga što će raditi i poduzimati država. S programima i projektima koje je država do sada pokretala na područjima posebne državne skrbi ne možemo biti zadovoljni, oni su bili oskudni i nedostatni pa i neprilagođeni specifičnostima i razlikama unutar samog područja. Mislim da je vrlo važno razviti vrlo ciljane programe pomoći inače ulazimo u jednu vrstu ekonomske segregacije. Vi načelno dobivate neke šanse, ali zapravo nemate mogućnosti i uvjeta da te šanse iskoristite. Moramo privući mlade. To je jedan strateški cilj. Zato, kao što sam već rekao, planiramo posebne edukacijske programe. To je od presudne važnosti.

RADIN S VANDORENOM O MANJINSKIM PRAVIMA

Zagreb - Predsjednik saborskog Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina **Furio Radin** razgovarao je krajem lipnja s veleposlanikom Delegacije Europske unije u RH **Paulom Vandoren** o pravima nacionalnih manjina u svjetlu nedavnih izmjena Ustava RH.

Radin je Vandorena upoznao s izmjenama Ustava ocijenivši kako je time postignut veliki napredak. Osim promjena koje se odnose na glasovanje pripadnika nacionalnih manjina, Radin je posebno izdvojio i pravno uređivanje koordinacija nacionalnih manjina na nacionalnoj razini.

Sugovornici su se posebno osvrnuli na funkcioniranje pravosuđa. Vandoren je rekao da Hrvatska mora nastaviti intenzivne reforme, ali da je vidljiv veliki napredak. Radin je skrenuo pozornost na još uvijek nedostatnu uporabu manjinskih jezika u sustavu pravosuđa.

Od ostalih izazova s kojima se susreću nacionalne manjine u RH, Radin je izdvojio proces povratka i problem stanarskih prava. Kako je ocijenio u oba slučaja postignut je napredak, no potrebno je i dalje ustrajati na njihovom rješavanju.

ZNANSTVENI SKUP O HRVATSKO-SRPSKIM ODNOSIMA

Golubić - Treći Međunarodni znanstveni skup o hrvatsko-srpskim odnosima, te političkoj i kulturnoj suradnji održan je 24. kolovoza u Golubiću kod Obrovca. Na skupu se raspravljalo o položaju Srba u Hrvatskoj i Hrvata u Srbiji te unaprjeđenju položaja nacionalnih manjina kao i dijaloga među pripadnicima dvaju naroda.

Skup, kojeg su organizirali Centar za povijest, demokraciju i pomirenje iz Novoga Sada i Obrovca, okupio je znanstvenike iz obiju zemalja. Uz njih, na skupu su sudjelovali politički predstavnici Srba iz Hrvatske i Hrvata iz Srbije.

U obje države, zaključili su sudionici skupa, postoje pomaci u odnosu prema nacionalnim manjinama i ostvarivanju njihovih prava, no brojnih problema i dalje ima i njih državna vodstva moraju zajednički i što hitnije rješavati.

Predsjednik Demokratskog saveza Hrvata Vojvodine i zastupnik u Skupštini Srbije **Petar Kuntić** ustvrdio da u Srbiji trenutno živi oko 74 tisuće Hrvata koji su raspadom Jugoslavije izgubili status konstitutivnog naroda, a kao manjina su priznati tek 2002. godine. Danas su ostvarili sudjelovanje na svim razinama vlasti, no problema i dalje ima i trebaju se rješavati.

Predsjednik Srpskog narodnog vijeća **Milorad Pupovac** nazvao je suradnju pred-

stavnika Hrvata u Srbiji i Srba u Hrvatskoj pionirskim poslom koji treba biti podržan i ohrabren.

MANJINE KAO ČINILAC SIGURNOSTI

Medulin - Predsjednik Republike **Ivo Josipović** 13. rujna je u Medulinu otvorio 5. Politološku ljetnu školu, koja je na temu "Političke i sigurnosne pojave i procesi u Jugoistočnoj Europi" okupilo znanstvenike iz Hrvatske, Srbije i Slovenije.

U obraćanju studentima i predavačima predsjednik Josipović je istaknuo kako smatra da je dio hrvatske europske politike i njena regionalna politika.

"Suradnja sa zemljama u regiji i najbolji mogući odnosi su dio našeg puta u Europu" istakao je Josipović.

Na skupu je u ime Savjeta za nacionalne manjine RH sudjelovao i predsjednik Savjeta **Aleksandar Tolnauer** koji je govorio na temu "Nacionalne manjine i sigurnost regije". U svom izlaganju Tolnauer je podsjetio na povijesna iskustva zloupotrebe manjinskih zajednica u izazivanju konflikata te istakao kako pozitivna manjinska politika i jačanje manjinskih prava mogu bitno doprinijeti sigurnosti regije i njenoj uspješnoj integraciji u Europsku uniju.

TJEDAN SLOVAČKE KULTURE U RIJECI

Rijeka - Deseti Dani slovačke kulture, održani su početkom rujna u Rijeci, u organizaciji tamošnje Matice slovačke. Program je, svečanim otvorenjem u Filodrammatici, počeo dan nakon slovačkog državnog praznika i datuma donošenja ustava. Dane slovačke kulture tom su prigodom pozdravili riječki gradonačelnik **Vojko Obersnel**, predsjednica Matice slovačke u Rijeci Miroslava Gržinić te saborska zastupnica za slovačku i češku manjinu **Zdenka Čuhnil**.

Na ovoj tradicionalnoj manifestaciji održana je izložba "Slovačka duhovna Amerika od 1935.-1936. godine" i izložbe o J. C. Hronskom uz DVD projekcije. U prostorijama Matice organizirane su i izložbe "Mozaika okamihov" te izložba članova likovne kolonije Matice slovačke Rijeka. Prezentiran je i zanat žičarstva, izrada glazbenih instrumenata te je održan kulturni program uz nastup folklorne skupine Bystrican iz Považske Bystrice i folklorne skupine Matice slovačke Josipovec. U Filodrammatici je otvorena izložba članova likovne kolonije Kontrast iz Josipovca i izložba mladih umjetnika, a Slovačko kulturno-prosvjetno društvo Erdevik iz Vojvodine izvelo je dramsku predstavu "Už su všetci v jednom vreći".

Pokrovitelji 10. dana slovačke kulture su Savjet za nacionalne manjine, Primorsko-

goranska županija, Grad Rijeka, saborska zastupnica Zdenka Čuhnil, Matica slovačka iz Slovačke te predstavica slovačke nacionalne manjine u Primorsko-goranskoj županiji.

Predsjednik RH Ivo Josipović i predsjednik Savjeta za nacionalne manjine Aleksandar Tolnauer na skupu u Medulinu

JOSIPOVIĆ U BEOGRADU POZVAO NA POVRATAK

Zagreb - Tijekom svog prvog službenog posjeta Srbiji, predsjednik RH **Ivo Josipović** pozvao je sve izbjeglice iz Hrvatske da se vrate jer su im vrata otvorena. "Mislim da je u posljednje vrijeme suradnja Hrvatske i Srbije na tom planu na mnogo višoj razini" kazao je Josipović. Prema njegovim riječima, osim što je nužno da se svima koji žele povratak vrati imovina, treba stvoriti radna mjesta i time ostvariti održiv povratak.

Na problem stambenog zbrinjavanja te potrebu jasne politike za rješavanje tog problema ovih je dana upozorila i posebna izjaviteljica UN-a **Requel Rolnik**. Ukazala je na podatak da je 15 godina nakon rata još 70.000 građana u izbjeglištvu. Većina u Srbiji. U deset dana boravka u Hrvatskoj, Rolnik je razgovarala s bivšim i sadašnjim izbjeglicama, prognanicima, naseljenicima i povratnicima. Svoje izvješće podnijet će Vijeću UN-a za ljudska prava.

PROSLAVLJEN RAMAZANSKI BAJRAM

Zagreb - Islamski vjernici diljem svijeta slavili su u prvoj polovini rujna ramazanski Bajram. U zagrebačkoj džamiji svečanu bajramsku molitvu predvodio je predsjednik Mešihata Islamske zajednice u Hrvatskoj muftija **Ševko Omerbašić**.

Omerbašić je istaknuo važnost mira i suživota muslimanskih vjernika s predstavnicima drugih religija i društvom u cjelini. Islam je religija koja se danas u svijetu najviše zlorabi i napada, njime manipuliraju svi, kako protivnici, tako i pristaše, ustvrdio je Omerbašić u poruci islamskim vjernicima, naglasivši da je islam došao na svijet kao milost Božja, a ne kao njegov rušitelj.

Čestitke svim islamskim vjernicima u Republici Hrvatskoj i Ševku Omerbašiću poslali su predsjednik **Ivo Josipović**, premijerka **Jadranka Kosor**, zagrebački nadbiskup kardinal **Josip Bozanić** i predsjednik Vlade Komisije za odnose s vjerskim zajednicama **Božo Biškupić**.

TRI BLAGDANA ŽIDOVSKIH VJERNIKA U RH

Zagreb - Židovski vjernici u Hrvatskoj obilježili su u rujnu čak tri svoja blagdana: Roš Hašanu - Novu godinu, Jom Kipur - Dan pomirenja i Sukot - blagdan Sjenica.

Glavnom rabinu Židovske vjerske zajednice Bet Israel u Hrvatskoj Kotelu Da Donu, rabinu Židovske općine Zagreb **Lucianu Moši Preleviću** te predsjedniku Koordinacije židovskih općina u RH Ognjenu Krausu blagdane je čestitao zagrebački nadbiskup kardinal **Josip Bozanić**.

Čestitke su uputili i predsjednik RH **Ivo Josipović**, premijerka **Jadranka Kosor** i predsjednik Vlade Komisije za odnose s vjerskim zajednicama **Božo Biškupić**.

DAN ŽIDOVSKOJ BAŠTINI I KULTURE

Zagreb - Prve nedjelje u rujnu u 30-ak europskih zemalja obilježen je Dan židovske baštine i kulture. Tim su povodom i zagrebačke židovske zajednice održale Dan otvorenih vrata, posvećen temi umjetnosti i judaizma.

Na izložbi "Načini zastor za ulaz u šator" u Židovskoj općini prikazani su tekstilni predmeti judaice s kraja 18. i iz 19. stoljeća. Glazbeni dio programa bio je posvećen **Isaku Hendlu** i **Marku Aronu Rothmülleru**.

U židovskoj vjerskoj zajednici Bet Israel u sklopu Europskog dana židovske kulture održan je dan otvorenih vrata na temu Umjetnost i judaizam. Posjetitelji su se mogli upoznati sa slikarskim radovima židovskih umjetnika među kojima su **Toni Franović**, **Zlatko Bourek**, **Emil Tanay** i drugi.

Također su prikazani filmovi o Modiglianiju i Chagallu te predstavljena izdanja knjiga židovskih autora.

ODRŽAN 11. "BEJAHAD"

Opatija - Jedanaesta manifestacija židovske kulturne scene "Bejihad", što na hebrejskom znači "Zajedno", održan je i ove godine u Opatiji od 25. do 31. kolovoza. Manifestacija čiji je sastavni dio i predstavljanje kulturnih i intelektualnih dostignuća manjinskih zajednica koje nisu židovske ("Kulturom do zajedništva") ponudila je raznovrstan književni, likovni, filmski, kazališno-scenski i multimedijски program. Sudjelovali su domaći i strani umjetnici i predavači iz Hrvatske,

Književnici Predrag Matvejević i Miljenko Jergović na Bejahadu

BiH, Srbije, Slovenije, Makedonije te drugih dijelova Europe.

Uz ostalo, na manifestaciji je predstavljena najnovija knjiga **Predraga Matvejevića** "Kruh naš". Matvejević je rekao da je ideja za knjigu o kruhu "čučala" u njemu desetljećima, a temeljno uporište je našla u gladi zatočenika u koncentracijskim logorima.

Izvedbom lutkarske predstave "Jedini neuspjeh Adolfa H." **Zlatka Boureka** obilježeno je osamdeset godina života i više od pola stoljeća umjetničkog stvaralaštva ovog velikog umjetnika.

Treću godinu za redom održan je i Bejihad mladih.

PRIJATELJSKA SURADNJA RIJEKE I CETINJA

Rijeka - Gradonačelnik Rijeke **Vojko Obersnel** i gradonačelnik Cetinja **Milovan Janković** potpisali su 10. rujna sporazum o prijateljskoj suradnji dvaju gradova. Obersnel je podsjetio kako je formalna suradnja Cetinja i Rijeke počela na inicijativu Vijeća crnogorske nacionalne manjine za grad Rijeku i Primorsko-goransku županiju. Istaknuo je kako su gradovi predvodnici "dobrih ideja za uspostavu međudržavnih prijateljskih odnosa".

Janković je izrazio nadu da će u Cetinju uskoro biti održani Dani Rijeke te najavio da se, nakon Mažuranovićeve dana, u Cetinju sprema i izložba hrvatskog slikara Vlahu Bukovca.

Izaslanstvo Grada Rijeke u službenom je posjetu Crnoj Gori bilo 2007. godine, a posredovanjem Zajednice Crnogoraca Primorsko-goranske županije i Vijeća crnogorske nacionalne manjine s Cetinjem je uspostavljena suradnja na području kulture te je uslijedio niz kulturno-umjetničkih i sportskih događaja, među kojima je 2008. godine u Rijeci održana Sportsko-kulturna manifestacija Dani Cetinja u Rijeci.

KOSOR S ČELNICIMA TALIJANSKE UNIJE

Pula - Premijerka **Jadranka Kosor** razgovarala je 6. rujna u Puli s predsjednikom Talijanske unije **Furijom Radinom** kojom

prilikom je suradnja Vlade RH i unije ocijenjena dobrom.

Na sastanku je bio i talijanski veleposlanik u Hrvatskoj **Alessandro Pignatti Morano di Custoza**, kojem je Kosor osobno zahvalila, kao i Republici Italiji, na potpori Hrvatskoj u pregovorima s EU-om.

"Hrvatska s Italijom stalno pojačava mostove suradnje, što se ogleda i u odličnoj suradnji s Talijanskom unijom", kazala je Kosor. U prilog tomu, istaknula je političku ulogu Furija Radina u vladi, ocjenjujući je iznimno dobrom i aktivnom.

"Radin je predani član koalicije koji ne sudjeluje samo u temama o manjinama, nego i u svim ostalim važnim temama za državu", rekla je Kosor.

Osim dvostrukoga prava glasa, Radin je kao dokaz dobre suradnje s vladom istaknuo to što je zakonom, a ne samo više lokalnim statutima, osigurana dvojezičnost.

"Dvojezični šalteri u policijskim postajama u Istri predstavljaju mali, ali značajan čin uvođenja dvojezičnosti u državnoj upravi, ali odluka da se uvedu dvojezični nazivi na istarskom ipsilonu već se ubraja u značajno dostignuće", zaključio je Furio Radin.

ZAJEDNIČKA PERSPEKTIVA U EU

Zagreb - Predsjednik Donjeg doma talijanskog parlamenta **Gianfranco Fini** koji je krajem rujna posjetio Hrvatsku izrazio je zadovoljstvo rješenjem po kojem će esuli, bez obzira na državljanstvo, moći zatražiti povrat svoje imovine u Hrvatskoj oduzete nakon Drugoga svjetskog rata.

Fini je istaknuo da je zajednička povijest talijanskog i hrvatskog naroda ponekad bila bolna i tragična, ali da danas postoji zajednička perspektiva u okviru EU.

Osvrnuvši se na položaj talijanske manjine u Hrvatskoj istakao je posljednje izmjene hrvatskog Ustava i pozitivnim ocijenio što je i malobrojnijim manjinama omogućeno dvostruko pravo glasa. Poručio je kako će se Italija potruditi da se to uzme u obzir kada je riječ o poglavlju pravosuđa u pristupnim pregovorima između Zagreba i Bruxellesa.

STINA NOVINSKA AGENCIJA

izdavač: **STINA d.o.o.** Split
Šetalište Bačvice 10, 21000 SPLIT, Croatia
tel/fax: ++385/21/321-421, 488-945
e-mail: stina@zamir.net & stina@st.t-com.hr
internet: www.stina.hr
direktor: Goran Vežić
glavni urednik: Stojan Obradović